

Temanotat

Kosovo: Sikkerhetssituasjonen for kosovoserbere

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Kosovo: Sikkerhetssituasjonen for kosovoserbere**

SUMMARY

The Serb community in Kosovo continues to be negatively affected by security incidents targeting persons, property and sites of cultural and religious significance.

The overall security situation south of the river Ibar/Ibër has been described as relatively calm and stable, while the situation north of Ibar/Ibër has been regarded as fragile and sensitive to political developments particularly to the relationship between Pristina and Belgrade.

The number of security incidents affecting Serbs living south of Ibar/Ibër seems to have decreased in 2013 and 2014. Reported incidents consist mainly of cases of harassment, intimidation, simple assault, burglary, arson and vandalism against private property, churches and cemeteries. The majority of burglaries targeting Serb property appear to occur in uninhabited houses. Some serious security incidents have also occurred. Security incidents in northern Kosovo have particularly been clashes between local Kosovo Serbs and Kosovo police/EULEX.

There is varying practice across Kosovo in municipal responses to security incidents targeting minorities. There is, according to OSCE, a correlation between municipal responses and communities' perception of their safety and security.

SAMMENDRAG

Den kosovoserbiske minoriteten blir fortsatt utsatt for sikkerhetshendelser som rammer enkeltpersoner, eiendom og steder av kulturell og religiøs betydning.

Den generelle sikkerhetssituasjonen i området sør for elven Ibar/Ibër har blitt ansett som relativt stabil, mens situasjonen nord for Ibar/Ibër har blitt betraktet som skjør og som sensitiv for den politiske utviklingen særlig mellom Pristina og Beograd.

Antall sikkerhetshendelser med betydning for kosovoserbere bosatt sør for Ibar/Ibër, ser ut til å ha minsket i 2013 og 2014 sammenliknet med foregående år. Rapporterte hendelser omhandler trakassering, trusler, legemsfornærmelser, innbrudd, ildspåsettelse og vandalisme mot privat eiendom, kirker og kirkegårder. Majoriteten av innbrudd rettet mot serbisk eiendom ser ut til å forekomme i ubebodde hus. Enkelte alvorlige sikkerhetshendelser har også funnet sted. Sikkerhetshendelser i Nord-Kosovo har særlig vært preget av sammenstøt mellom kosovoserbere og Kosovo-politiet/EULEX.

Det er ulik praksis når det gjelder kommunal oppfølging og respons på alvorlige sikkerhetshendelser. Ifølge OSCE er det en sammenheng mellom kommunal oppfølging og minoritetssamfunnenes oppfatning av trygghet og sikkerhet.

INNHold

1. Innledning	5
2. Kosovoserbere	5
2.1 Antall og bosetting	6
2.2 Internt fordrevne	7
2.3 Hvor mange kosovoserbere har forlatt Kosovo?	8
3. Det generelle voldsnivået	8
3.1 Generell beskrivelse	8
3.2 Organisert kriminalitet	9
3.3 Kriminalitetsbildet i nord	10
4. Sikkerhetssituasjonen og sikkerhetshendelser	10
4.1 Hendelser av betydning for sikkerheten	10
4.2 Generell beskrivelse av sikkerhetssituasjonen	11
4.2.1 Type og omfang	13
4.2.1.1 Særlig om sikkerhetshendelser sør for Ibar/Ibër	13
4.2.1.2 Særlig om sikkerhetshendelser nord for Ibar/Ibër	14
4.2.2 Utvikling og mønstre	15
5. Sentrale aspekt ved sikkerhetssituasjonen	16
5.1 Vurderinger og oppfatninger av trygghet og sikkerhet blant kosovoserbere	16
5.2 Bevegelsesfrihet	17
5.3 Frivillig retur til Kosovo	18
6. Myndighetsrespons	19
6.1 Institusjoner for å sikre lov og orden; KP, EULEX, KFOR og KSF	19
6.2 Tillit til og oppfølging hos politi- og rettsvesenet samt ombudsmannen	20
6.3 Arbeidet til og betydningen av MCSC og LPSC	22
7. Referanser	25

1. INNLEDNING

Dette temanotatet belyser sikkerhetssituasjonen for etniske serbere i Kosovo.

Notatet beskriver det generelle volds- og kriminalitetsbildet i Kosovo og gir opplysninger om sikkerhetshendelser som rammer kosovoserbere. Videre redegjøres det for kosovoserberes oppfatning av egen sikkerhet og trygghet, samt deres bevegelsesfrihet. Avslutningsvis gir notatet opplysninger om hvordan sikkerhetshendelser blir fulgt opp av myndighetene. Den særegne situasjonen i de nordlige områdene i Kosovo blir belyst separat. Notatet er en oppfølging av Landinfos temanotat om sikkerhetssituasjonen for kosovoserbere fra april 2013.¹

Notatet baserer seg i hovedsak på informasjon fra åpne kilder datert 2013 og 2014, samt informasjon innhentet i møter med kilder i Kosovo våren 2014. Informasjon fra internasjonale observatører, herunder de faste innrapporteringene fra FNs generalsekretær til Sikkerhetsrådet, innhentet gjennom United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), samt rapporter fra Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSCE) og Crisis Group, er sentral. Alle de nevnte institusjonene har fulgt situasjonen for de etniske minoritetene i Kosovo nært over lang tid, har personer fast stasjonert i landet og publiserer jevnlig rapporter om situasjonen der. En internasjonal organisasjon som Landinfo hadde samtaler med, ønsker ikke å siteres. Denne kilden er derfor anonymisert. Landinfo har også valgt å anonymisere to kosovoserbiske kilder.

En kildeliste følger notatet og vil kunne være utgangspunkt for videre fordypelse i temaet, da notatet på ingen måte vil være uttømmende.

Når det gjelder generell informasjon om kosovoserberne, herunder om bosettingsmønster, internt fordrevne, samt kosovoserbiske strukturer og institusjoner, kan det blant annet vises til Landinfos temanotat om sikkerhetssituasjonen for kosovoserbere fra april 2013.

De fleste steder i Kosovo har ulike navn på serbisk og albansk. I notatet vil alle stedsnavn bli skrevet både på serbisk og albansk, med unntak av betegnelsen Kosovo og Pristina da disse er språklig innarbeidet på norsk.

2. KOSOVOSERBERE

Etniske serbere utgjør den største minoriteten i Kosovo. Serbere er en slavisk folkegruppe med serbisk som morsmål. Det er relativt få kosovoserbere som behersker albansk.

¹ Notatet er tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2335/1/2335_1.pdf [lastet ned 12. august 2014].

Serbere er i all hovedsak serbisk-ortodokse kristne. Mange serbere betrakter Kosovo som den serbiske nasjonens åndelige og kulturelle vugge, og flere serbisk-ortodokse kirker og klostre av stor religiøs betydning for serberne, har sin plassering i Kosovo.

2.1 ANTALL OG BOSETTING

Kosovoserberne er i all hovedsak bosatt i ulike enklaver sør for elven Ibar/Ibër og i de nordlige områdene av Kosovo. De nordlige områdene grenser til Serbia, og majoriteten av innbyggerne der er kosovoserbere. Området består av kommunene Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok, Zvečan/Zveçan samt Nord-Mitrovica/Mitrovicë.²

I 2011 ble det avholdt folketelling i Kosovo. Folketellingen ble boikottet i de nordlige områdene; altså av befolkningen i kommunene Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok, Zvečan/Zveçan og Nord-Mitrovica/Mitrovicë (Karadaku 2012b).

Folketellingen ble overvåket av en internasjonalt sammensatt komité; International Monitoring Operation (IMO).³ IMO har uttalt at folketellingen ble gjennomført på ”en relativt vellykket måte og har resultert i pålitelige tall” (Landinfos oversettelse) (European Union Office in Kosovo 2012).

Resultatene fra folketellingen i 2011 angir Kosovos folketall til 1 739 825 hvorav 25 532 kosovoserbere (KAS 2012 s. 143). Kosovoserberne utgjør da cirka 1,5 prosent av befolkningen.

Folketellingen i 2011 viste at det i syv kommuner bodde over 1 000 kosovoserbere. Gračanica/Graçanicë hadde flest kosovoserbiske innbyggere med et antall på 7 209. Deretter fulgte Ranilug/Ranillug med 3 690, Štrpce/Shtërpçë med 3 148, Novo Brdo/Novobërdë med 3 122, Parteš/Partesh med 1 785, Kamenica/Kamenicë med 1 554 og Klokot/Killokot med 1 177 kosovoserbere (KAS 2012 s. 143).

Det var kun tre kommuner i sør hvor majoriteten av innbyggerne var kosovoserbere. Disse kommunene var Gračanica/Graçanicë, Ranilug/Ranillug og Parteš/Partesh (KAS 2012, s. 143).

Det ble ikke registrert kosovoserbiske innbyggere i kommunene Malisevo/Maleshevë, Junik, Mamusa/Mamushë eller Đeneral Janković/Hani i Elzit (KAS 2012, s. 143).

Både det samlede antallet innbyggere i Kosovo og antallet kosovoserbere oppgitt i folketellingen i 2011, var lavere enn anslag fra sentrale kilder med god kjennskap til Kosovo og den kosovoserbiske befolkningen.

Resultatene i folketellingen 2011 var videre ikke i samsvar med registreringen av stemmeberettigede fra Kosovos *Central Election Commission*. Mens folketellingen viste et folketall på 1 733 872, ble det registrert totalt 1 630 636 velgere i Kosovo før siste valg i desember 2010. Cirka 30 prosent av befolkningen i Kosovo skal være under 18 år. Med utgangspunkt i registrerte stemmeberettigede skulle dette tilsi en

² Mitrovica/Mitrovicë er navnet på en region, to kommuner og en by. Nord-Mitrovica/Mitrovicë, som er en egen kommune, er i hovedsak befolket av kosovoserbere, mens den sørlige delen av Mitrovica/Mitrovicë by, sør for elven Ibar/Ibër, i hovedsak er befolket av kosovoalbanere.

³ IMO ble ledet av Eurostat og bestod av representanter fra Europa-kommisjonen, Europarådet, FNs økonomiske kommisjon for Europa og FNs statistikk-kommisjon (European Union Office in Kosovo 2012).

befolkning på cirka 2,1 millioner (Collaku 2011). Nærmere analyser av de siste kommunevalgene som ble gjennomført i Kosovo i 2010, viste også en større andel kosovoserbere enn det folketellingen i 2011 oppga. *Kosovar Institute for Policy Reserch and Development (KIPRED)* (2010, s. 6) opplyste eksempelvis at det i juni 2010 var registrert 3 508 velgere ved kommunevalget i Parteš/Partesh. Folketellingen i 2011 oppga imidlertid det totale befolkningsantallet i Parteš/Partesh-kommune til 1 787; alle med unntak av to skal ha vært kosovoserbere.

OSCE har gjennom flere år utarbeidet kommuneprofiler for alle kommunene i Kosovo. I kommuneprofilene er det befolkningsestimater for de ulike etniske gruppernes befolkningsstørrelse i alle Kosovos kommuner. Befolkningsestimaterne fra kommuneprofilene utgitt av OSCE, har dannet grunnlag for Landinfos og andre organisasjoners inntrykk av størrelsen på den kosovoserbiske befolkningen i landet. Crisis Group (2012, s. 1) opplyste for eksempel i september 2012 at cirka 74 000 kosovoserbere var bosatt sør for Ibar/Ibër. Crisis Group viste nettopp til befolkningsestimat utarbeidet av OSCE.

En nyhetsartikkel publisert av mediehuset B92 (2011) omtalte boikott av folketellingen i Gračanica/Gračanicë kommune. Også Crisis Group (2012, s. 14) har kommentert at kosovoserberne i Gračanica/Gračanicë kommune boikottet folketellingen i 2011.

Ombudsmannen (2011, s. 112) har uttalt at de fleste medlemmene av den kosovoserbiske befolkningen ikke deltok i folketellingen i 2011, og at folketellingen bare ble delvis gjennomført i kommuner med kosovoserbisk majoritet.

Interesseorganisasjonen *European Centre for Minority Issues Kosovo* (ECMI Kosovo) publiserte i desember 2012 en artikkel hvor organisasjonen vurderte og sammenliknet resultatene fra folketellingen med blant annet tidligere foreliggende befolkningsestimater fra OSCE. ECMI Kosovo hevdet at tallene fra folketellingen for kosovoserberne og rom-befolkningen i Kosovo, ikke kan anses som representative på grunn av boikotten i de nordlige kommunene og en delvis boikott i det sørlige Kosovo (ECMI Kosovo 2012, s. 7).

Antallet kosovoserbere bosatt i de nordlige kommunene, er meget usikkert. Estimaterne for den kosovoserbiske befolkningen i nord varierer fra kilde til kilde (Karadaku 2012a). Crisis Group (2012, s. 1) har lagt til grunn at mellom 55 og 65 000 kosovoserbere er bosatt i nord, mens OSCE i sine kommuneprofiler fra 2014 oppga et estimat på 60 500; hvorav cirka 14 500 i Nord-Mitrovica/Mitrovicë, cirka 17 000 i Leposavić/Leposaviq, cirka 13 000 i Zubin Potok og cirka 16 000 i Zvečan/Zveçan kommune (OSCE u.å.).⁴

2.2 INTERNT FORDREVNE

Ifølge tall fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), gjengitt av IDMC (2013), var det i desember 2013 rundt 17 300 internt fordrevne i Kosovo, hvorav cirka halvparten var kosovoserbere.

OSCE har opplyst at mellom 5 000 og 7 000 internt fordrevne kosovoserbere er bosatt i Nord-Mitrovica/Mitrovicë (OSCE u.å.).

⁴ For de to sistnevnte kommunene er tallene i kommuneprofilene fra 2013.

De fleste internt fordrevne er innkvartert privat. Enkelte har okkupert andre internt fordrevnes eiendommer. I slutten av desember 2013 bodde fortsatt 750 internt fordrevne i 37 ulike kollektivsenter ⁵ i Kosovo (IDMC 2013).

2.3 HVOR MANGE KOSOVOSERBERE HAR FORLATT KOSOVO?

Den siste internasjonalt anerkjente folketellingen forut for 2011, ble avholdt i Kosovo i 1981 og viste et folketall på 2 094 37 kosovoserbere. Det ble også gjennomført en folketelling i 1991 under Milošević-regimet. Den ble boikottet av kosovoalbanerne, men viste et folketall på 1 941 900 kosovoserbere (ESI 2004, s. 33).

I 2000 presenterte serbiske myndigheter resultatene fra den eneste offentlige registreringen som har blitt foretatt av internt fordrevne fra Kosovo i Serbia. Antallet ble oppgitt å være totalt 1 871 290 internt fordrevne fra Kosovo hvorav 1 413 960 kosovoserbere (ESI 2004, s. 18). Tenketanken *European Stability Initiative* (ESI) har uttrykt at dette tallet sannsynligvis er for høyt og har argumentert for at tilgjengelig informasjon, med utgangspunkt i estimater av den kosovoserbiske befolkningen i Kosovo før og etter 1999, ville tilsi at cirka 650 000 kosovoserbere forlot Kosovo etter 1999 (ESI 2004).⁶

Andre organisasjoner har imidlertid argumentert for at det korrekte antallet kan være høyere enn det serbiske myndigheter har oppgitt og vist til at et stort antall av de internt fordrevne, da særlig rom, ashkaliere og egyptere, ikke skal ha blitt registrert. Videre er det grunn til å anta at flere av de internt fordrevne heller ikke har vært inkludert i tidligere folketellinger i Kosovo. I 2009 publiserte *Internal Displacement Monitoring Centre* (IDMC 2009, s. 10-11) en rapport der de tar til orde for at estimatet på internt fordrevne fra Kosovo til Serbia kan være på 230 000, hvorav tre fjerdedeler er kosovoserbere.

Serbias flyktningkommissær har oppgitt at 97 000 internt fordrevne fra Kosovo fortsatt er bosatt i Serbia (U.S. Department of State 2014 s. 18).

3. DET GENERELLE VOLDSNIVÅET

3.1 GENERELL BESKRIVELSE

Ifølge Innenriksdepartementet (møte Pristina april 2014) hadde politiet registrert 61 drap i 2010, 41 i 2011, 55 i 2012 og 38 i 2013. FN-kontoret for narkotika og kriminalitet (UNODC) opplyste i 2008 at antallet drap i Kosovo ble redusert med 75 prosent i perioden fra 2000 til 2005 (UNODC 2008, s. 39).⁷ Crisis Group hevdet i 2010 (s. 3 og 7) at Kosovos politi (KP) ikke har pålitelig drapsstatistikk,⁸ og anslo,

⁵ Et kollektivsenter er et sted hvor internt fordrevne har blitt innkvartert.

⁶ Crisis Group (2012, s. 1) synes å støtte dette anslaget.

⁷ Innenriksdepartementet opplyste (møte i Pristina i april 2014) at det var registrert 245 drap i Kosovo i 1999 og 256 drap i 2000, mens det i 2009 var registrert 53 drap.

⁸ KP skal heller ikke ha noen pålitelig statistikk med hensyn til hvor mange drap som har resultert i rettsforfølgelse.

basert på tall fra UNODC, at antall drap per innbygger er høyere enn gjennomsnittet både for regionen og for EU. UNODC skrev på sin side at drapstallene for regionen, inkludert Kosovo, er sammenlignbare med Vest-Europa og stadig synkende (UNODC 2008, s. 39).

Innenriksdepartementet opplyste (møte i Pristina i april 2014) at de ikke hadde nøyaktig informasjon om antallet skytevåpen blant sivilbefolkningen i Kosovo. Det ble imidlertid påpekt at politiet hadde gode resultater med innsamling av våpen. I alt skal 76 000 våpen ha blitt samlet inn og destruert siden 1999, herunder cirka 1 500 i 2013. Kosovos politi skal blant annet ha konfiskert et stort antall våpen i en aksjon i desember 2013 (UN Secretary-General 2014a, s. 13). 776 lettere våpen og 1 363 deler til våpen ble ødelagt i Kosovo på den internasjonale årsdagen for ødeleggelse av våpen 9. juli 2014 (UNDP 2014b).

FNs generalsekretær rapporterer hver tredje måned til Sikkerhetsrådet om situasjonen i Kosovo.⁹ For perioden mellom oktober 2013 og januar 2014 var det en generell nedgang i antallet rapporterte kriminelle handlinger (UN Secretary-General 2014a, s. 4). For neste rapporteringsperiode, fra januar til april 2014, viste antallet rapporterte kriminelle handlinger en nedgang, dog med unntak av i Pejë/Peć (UN Secretary-General 2014b, s. 6).

FNs utviklingsprogram (UNDP, dvs. UN Development Programme) gjennomfører jevnlig spørreundersøkelser i Kosovo om ulike forhold. I en undersøkelse fra april 2014, med 1306 respondenter, oppga 60 prosent av alle spurte at de følte seg trygge når de oppholdt seg utendørs, mens 34 prosent følte seg utrygge. Antallet som følte seg trygge, viste en markant nedgang fra tilsvarende undersøkelse i april 2013, da 82 prosent følte seg trygge (UNDP 2014a, s. 15-16).

3.2 ORGANISERT KRIMINALITET

Organiserte, kriminelle nettverk i Kosovo har i særlig grad vært involvert i ulike aktiviteter innenfor områder som narkotika-, menneske- og våpenhandel (Anastasijević 2006). Flere forskere mener at de kriminelle aktivitetene blant annet er dypt forankret i en korrupsjonskultur i regionen (Anastasijević 2006, s. 13; Stojarová 2007, s. 92).

EU-kommisjonen (2013, s. 2-3, 12-14, 50) mener at organisert kriminalitet fortsatt er et alvorlig problem i Kosovo. Samtidig trekkes det frem at Kosovo har vist vilje til å bekjempe organisert kriminalitet gjennom etterforskning og styrking av det rettslige rammeverket. Det ble i januar 2013 introdusert nye domstols- og påtalestrukturer. Disse strukturene forventes å bidra til rettssystemets uavhengighet og effektivitet. Det er også vedtatt nye strategier og handlingsplaner mot organisert kriminalitet. EU-kommisjonen påpeker imidlertid at Kosovo må ha fokus på implementeringen av regelverk og rettslig rammeverk, samt må kunne vise til konkrete resultater i kampen mot organisert kriminalitet.¹⁰

⁹ FN har fortsatt en tilstedeværelse i Kosovo gjennom *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK), som ledes av generalsekretærens spesialrepresentant.

¹⁰ Kosovos nye vitnebeskyttelseslov trådte i kraft i september 2012, se Landinfos respons om vitnebeskyttelse i Kosovo fra oktober 2013, tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2577/1/2577_1.pdf [lastet ned 18. september 2014].

3.3 KRIMINALITETSBILDET I NORD

Ifølge Crisis Group (2011, s. 14) har Kosovo, og spesielt Nord-Kosovo, lidd under et falskt rykte om å være et område med anarki dominert av gangstere og korruperte politikere. Kriminaliteten i Kosovo har imidlertid vært på et europeisk nivå, og ordinær kriminalitet i nord har ikke vært et større problem enn i resten av Kosovo. Selv om Nord-Mitrovica/Nord-Mitrovicë by har hatt en høyere kriminalitetsrate enn resten av Nord-Kosovo, har denne likevel kun vært noe høyere enn gjennomsnittet for Kosovo som helhet. Kriminaliteten i Nord-Kosovo har imidlertid skilt seg fra resten av landet, og har i stor grad vært preget av smugling og politiske trusler.

Innenriksdepartementet bekreftet i møte med Landinfo i mars 2014 at det er problemer med organisert kriminalitet i nord, men at men omfanget på smuglingen i nord er synkende.

4. SIKKERHETSSITUASJONEN OG SIKKERHETSHENDELSER

4.1 HENDELSER AV BETYDNING FOR SIKKERHETEN

I kildenes beskrivelse av hendelser som har betydning for kosovoserbernes sikkerhetssituasjon, brukes det ulike betegnelser på disse hendelsene; eksempelvis kriminalitet som har betydning for minoritetene, interetniske hendelser, sikkerhetshendelser som potensielt kan være etnisk motiverte. Interetnisk kriminalitet er ikke nødvendigvis det samme som etnisk motivert kriminalitet. Ved interetnisk kriminalitet vil gjerningspersonene tilhøre en annen etnisk gruppe enn offeret for ugjerningen, men gjerningen er ikke nødvendigvis etnisk motivert. Dette innebærer at det ikke alltid vil være like enkelt å innhente informasjon og sammenligne opplysninger som gis av ulike aktører.

Det kan således, etter Landinfos mening, være hensiktsmessig å kun se på sikkerhetshendelser som sådan, uten å ta hensyn til gjerningspersonen(e)s motiv og etnisitet.

OSCE (2011, s. 2) definerer en alvorlig sikkerhetshendelse som en hendelse med potensial til å destabilisere sikkerhetssituasjonen. En slik hendelse kan inkludere verbale eller fysiske angrep på personer, privat eiendom eller steder med kulturell og religiøs betydning. OSCE mener at sikkerhetshendelser kan ha en negativ påvirkning på opplevelse og oppfatning av trygghet og sikkerhet i lokalsamfunnet, samt kan begrense bevegelsesfriheten og tilgangen til grunnleggende rettigheter og tjenester. Videre har sikkerhetshendelser potensial til å øke spenningen mellom de ulike befolkningsgruppene i landet og begrense minoritetenes samhandling med de kommunale institusjonene.

4.2 GENERELL BESKRIVELSE AV SIKKERHETSSITUASJONEN

Ifølge Kosovos politi (gjengitt i Migrationsverket 2013, s. 28) ble det anmeldt 45 944 kriminelle handlinger i 2012, hvorav 2 097 ble rapportert av serbere. Kosovos politi skal ifølge Innenriksdepartementet (møte i Pristina i april 2014) ha rapportert om 23 etnisk motiverte saker i 2012.¹¹ Tilsvarende tall for 2011 var 21. I 2013 ble det rapportert 14 slike saker.¹² En representant for EU-kontoret i Kosovo mente i samtale med Migrationsverket (2013, s. 28-29) i april 2013 at de mest alvorlige sikkerhetshendelsene mot de som vender tilbake til Kosovo, var rettet mot etniske serbere. Det har forekommet drap og mishandling som har vært koblet til eiendomstvister. Slike hendelser har også betydning for etniske serbere som er bosatt i Kosovo.

En representant for en internasjonal organisasjon opplyste til Migrationsverket (2013, s. 28) i april 2013 at det i gjennomsnitt forekom mellom 30 og 40 sikkerhetshendelser mot etniske serbere hver måned. Dette dreide seg om overfall, angrep mot eiendom og kulturelle plasser. Problemene var ofte koblet til steder der retur forekom, og hendelsene hadde først og fremst betydning for tilbakevendte internt fordrevne og bestod vanligvis av tyveri av byggematerialer og annen eiendom. I noen områder forekom protester mot tilbakevending, ofte med anklager om krigsforbrytelser.

UNHCR mente i møte med Landinfo i mars 2014 at det var grunn til å anta at kosovoserbere er mest utsatt for interetniske hendelser og at kosovoalbanere mest sannsynlig er gjerningspersonene. De hendelsene som har vært rapportert, og som anses for å være interetniske, gjelder hovedsakelig tyveri, svindel, ødeleggelse av hus og brannstiftelse av ubebodde boliger eid av kosovoserbere. I tillegg var det tilfeller av ulovlig okkupasjon av hus og eiendom og ulovlig trefelling. UNHCR opplyste at det også har blitt rapportert om hendelser direkte rettet mot person, som alvorlige overgrep og lettere legemsbeskadigelse. Ellers ble det nevnt at kirker og religiøse steder ofte blir utsatt for ødeleggelse (UNHCR, møte i Pristina mars 2014).

En internasjonal organisasjon som Landinfo hadde samtale med i Pristina i mars 2014, mente at kosovoserberne hadde det vanskelig; og vanskeligere enn andre minoritetsgrupper. Organisasjonen trekker frem at kosovoserbere som benytter sine hus i Kosovo som sommerboliger, har opplevd at disse husene blir angrepet. I 2013 skal det ha vært tre-fire slike saker. Også andre serbiske eiendommer som kulturminner og kirker blir angrepet. Organisasjonen kjenner ikke til det eksakte tallet på disse angrepene, men opplyste at det hadde vært flere slike hendelser. Hendelsene har skjedd i både Pristina, Prizren og Peć/Pejë. Det har også vært flere tilfeller av ødeleggelse av gravsteiner og tyveri. Organisasjonen mente at ikke alle hendelsene blir rapportert, men hendelsene skjer nesten hver måned.

¹¹ Innenriksdepartementet understrekte at det er retten som vil kunne avgjøre om en hendelse er etnisk motivert eller ikke, og at disse tallene kun er politiets vurdering av sakene.

¹² Fem av sakene gjaldt skadeverk, tre gjaldt fysisk vold, tre hat-kriminalitet, to trusler og en generell fare. Syv av hendelsene fant sted i Pristina-regionen, tre i nord-Mitrovica/Mitrovicë, to i Gjilan/Gnjilane, en i sør-Mitrovica/Mitrovicë og en i Prizren. Når det gjaldt ofrenes etnisitet, var syv albanere og ti serbere, og etnisiteten til de mistenkte viste syv albanere og seks serbere (Innenriksdepartementet, møte i Pristina i mars 2014).

Sikkerhetssituasjonen er mer problematisk i enkelte områder. Vestlige deler av Kosovo ble blant annet trukket frem i tillegg til områder med serbiske returer eller potensielle serbiske returer. Kommunene Peć/Pejë, Istok/Istog, Klina/Klinë, Prizren og Mitrovica/Mitrovicë ble nevnt konkret. Kosovoserberne kan ifølge organisasjonen bevege seg fritt, men gjør det helst bare når de må. Sikkerhetssituasjonen for serberne i Kosovo hadde verken endret seg til det bedre eller det verre det siste året.

Human Rights Watch (HRW) (2014, s. 3) opplyste at spenninger mellom den serbiske minoriteten og det albanske flertallet blusset opp i andre halvdel av 2013, særlig i det nordlige Kosovo.

U.S. Departement of State (2014, s. 30) skriver i sin årsrapport om situasjonen for menneskerettighetene i Kosovo i 2013, at sikkerhetssituasjonen i nord fortsatt var uforutsigbar og at myndighetene hadde rapportert om 43 hendelser inkludert blant annet eksplosjoner. EUs justis- og politimisjon (EULEX) og Kosovos internasjonale styrker (KFOR) måtte flere ganger intervenere for å stanse sammenstøt mellom etniske grupper.

FNs generalsekretær rapporterer, som nevnt, hver tredje måned til Sikkerhetsrådet om situasjonen i Kosovo. I rapporten fra april 2013 ble sikkerhetssituasjonen for perioden fra januar til april 2013 beskrevet som i hovedsak rolig, med sporadisk spenning i etnisk blandede områder og i det nordlige Mitrovica/Mitrovicë (UN Secretary-General 2013a, s. 5). Tilsvarende beskrivelse ble i hovedsak også gitt i august 2013 og oktober 2013 (UN Secretary-General 2013b, s. 5; UN Secretary-General 2013c, s. 4). Disse to siste rapporteringene skjedde etter at det 19. april 2013 ble inngått en avtale mellom Pristina og Beograd, fremforhandlet ved hjelp av EU, kalt "First agreement on principles governing the normalization of relations". Avtalen åpner for etableringen av et forbund av serbiske kommuner i Kosovo og for å holde lokale valg i kommunene i nord i november 2013 (UN Secretary-General 2013a, s. 2-3).

Ifølge FNs generalsekretærs rapport fra januar 2014 ble den generelle sikkerheten i Kosovo fortsatt beskrevet som i hovedsak rolig for perioden fra oktober 2013 til januar 2014. Noe spenning blusset opp i forkant av og under kommunevalget som ble avholdt i november 2013. Antall hendelser som potensielt kunne få betydning for Kosovos minoriteter, gikk ned sammenlignet med foregående rapporteringsperiode (UN Secretary-General 2014a, s. 4).

I generalsekretærens rapport fra april 2014 ble det vist til at sikkerhetssituasjonen fortsatt generelt var stabil for perioden fra januar til april 2014. Med unntak av Peć/Pejë, der det ble rapportert om sikkerhetshendelser mot kosovoserberne, var kriminalitetsraten synkende (UN Secretary-General 2014b, s. 6). I generalsekretærens rapport for perioden fra april til juli 2014 gis det ingen generell beskrivelse av sikkerhetssituasjonen utover at det ikke fant sted noen betydelige sikkerhetshendelser i forkant av og under valget til nasjonalforsamling i Kosovo 8. juni 2014 (UN Secretary-General 2014c, s. 5).

Kosovoserbisk representant A i *Municipal Community Safety Council* (MCSC) i det vestlige Kosovo beskrev i et møte med Landinfo i mars 2014 at de største utfordringene er knyttet til det indirekte presset kosovoserberne i de vestlige delene av Kosovo opplever for å få dem til å forlate Kosovo og forhindre at kosovoserbere

returnerer. Det er mange eksempler på illegal okkupasjon av eiendommer og boliger og illegale kontrakter i forbindelse med kjøp og salg av eiendom. Til tross for at retten har gitt kosovoserbere tilbake eiendomsretten til boliger og eiendommer, kan det likevel være problemer med å benytte eiendommer grunnet trusler. Det er videre et press på kosovoserbere på å selge eiendommer under markedspris. Det er eksempler på at kosovoserbere må kjøpe brensel hugget på deres egne eiendommer til en meget høy pris. Disse utgiftene gjør det vanskelig med fortsatt bosetning i Kosovo.

Kosovoserbisk representant B, i et annet MCSC i det vestlige Kosovo, opplyste i et møte med Landinfo i mars 2014 at sikkerhetssituasjonen tidligere var vanskelig for kosovoserberne, mens hovedproblemet nå er tyverier. Tyveriene innebærer et politisk press, idet kosovoserbere som et resultat ikke har noe å leve av og må forlate Kosovo. Det var ifølge representanten vanskelig å si hvorvidt sikkerhetssituasjonen for kosovoserberne var forbedret eller forverret. Representanter for en internasjonal organisasjon bekreftet i møte med Landinfo i mars 2014 at det var svært mange problemer knyttet til eiendom. Det ble blant annet vist til flere kosovoserbere ikke kan benytte sine tidligere boliger da disse er okkupert. Det ble samtidig vist til at priser på hus og eiendom i Kosovo bidrar til at mange kosovoserbere selger sine eiendommer og flytter til Serbia.

4.2.1 Type og omfang

Sikkerhetshendelser som har funnet sted i 2013 og 2014, basert i hovedsak på generalsekretærens rapporteringer, vil bli presentert geografisk etter skillet mellom sør og nord for elven Ibar/Ibër. Kosovoserberne er bosatt mange steder i Kosovo og utgjør majoritetsbefolkningen i kommunene nord for Ibar/Ibër. Kosovoserberne utgjør, som tidligere nevnt, majoritetsbefolkningen også i tre kommuner i sør, Gračanica/Graçanicë, Ranilug/Ranillug og Parteš/Partesh. Det er også relativt mange kosovoserbere i kommunene Štrpce/Shtërpçë, Novo Brdo/Novobërdë, Parteš/Partesh, Kamenica/Kamenicë og Klokot/Kllokot (KAS 2012 s. 143).

Fremstillingen vil ikke være uttømmende, men de alvorligste sikkerhetshendelsene vil så langt Landinfo vurderer det, være dekket.

4.2.1.1 Særlig om sikkerhetshendelser sør for Ibar/Ibër

I begynnelsen av 2013 var de mest vanlige hendelsene av betydning for minoritetsbefolkningen tyveri, ødeleggelse av eiendom, ulovlig husokkupasjon, brannstiftelse av ubebodde hus samt mindre alvorlige overgrep. Dette var særlig bekymringsfullt i den vestlige delen av Kosovo. I januar 2013 ble det rapportert om en rekke tilfeller av vandalisme mot serbisk-ortodokse gravplasser (UN Secretary-General 2013a, s. 5-6; U.S. Department of State 2014, s. 30). I perioden fra april til juli 2013 ble det registrert en nedgang i antall sikkerhetshendelser i forhold til forrige rapporteringsperiode (fra januar til april 2013). Mønsteret i hendelsene var tilsvarende som for tidligere periode i 2013.

I forbindelse med markeringen av St. Vitus-dagen, den 28. juni 2013, ble en rekke busser med pilegrimer utsatt for steinkasting. En rekke pilegrimer fikk mindre skader (UN Secretary-General 2013b, s. 5). Ifølge U.S. Department of State (2014, s. 31-32) var det mindre spenninger omkring markeringen i 2013 enn i 2012. I perioden fra juli

til oktober 2013 ble det fortsatt registrert en nedgang i sikkerhetshendelser. I Strpce/Shtërpçë kastet en kosovoserber et sprenglegeme i nærheten av den lokale politistasjonen. Eksplosjonen forårsaket bare mindre materielle ødeleggelser (UN Secretary-General 2013c, s. 4-5).

I januar 2014 forhindret demonstranter i Djakovica/Gjakovë en gruppe internt fordrevne kosovoserbere fra å delta i en ortodoks gudstjeneste, og en buss som fraktet kosovoserberne, ble utsatt for steinkasting (UN Secretary-General 2014a, s. 4).

Som tidligere vist til, var Peć/Pejë unntaket fra fortsatt nedgang i kriminalitetsstatistikken i begynnelsen av 2014. I dette området ble det i perioden fra januar til april 2014 fortsatt rapportert om hendelser som hadde betydning for blant annet situasjonen for returnerte. Tilsvarende synes å være tilfellet for Istok/Istog kommune, der det fortsatt ble rapportert om hendelser på et relativt høyt nivå.¹³ Flertallet av disse hendelsene gjaldt enten tyveri, brannstiftelse eller angrep på eiendom. Ubebodde hus tilhørende kosovoserbere ble fortsatt utsatt for innbrudd. Noen eiendommer tilhørende den serbiske kirken og serbisk-ortodokse gravplasser ble vandalisert. Det nevnes spesielt at fordrevne kosovoserbere fortsatt hadde problemer når de forsøkte å besøke eiendom eller gravplasser i Djakovica/Gjakovë (UN Secretary-General 2014b, s. 6-7).

I perioden fra april til juli 2014 ble det rapportert 12 hendelser mot serbiske religiøse eller kulturelle bygninger, herunder støtende graffiti på en port til klosteret i Dečani/Deçan kommune og ulovlig bygging i beskyttelsessonen rundt det samme klosteret (UN Secretary-General 2014c, s. 8).

En hendelse i en landsby i Suva Reka/Suharekë i slutten av august 2014 viste at kosovoserbere ble forhindret fra å besøke en kirke der (Zogjani 2014).

4.2.1.2 Særlig om sikkerhetshendelser nord for Ibar/Ibër

I begynnelsen av 2013 var det en økende andel sikkerhetshendelser i det nordlige Kosovo som FNs generalsekretær antok hadde sammenheng med å hevde autoritet over dette området. Andelen hendelser med bruk av små sprenglegemer økte også i begynnelsen av 2013. 19 eksplosjoner ble rapportert fra januar til april 2013 i den nordlige delen av Kosovo. To barn ble skadet, for øvrig årsaket eksplosjonene bare materielle skader. Mange hendelser syntes å ha vært rettet mot ansatte i det administrative kontoret som myndighetene i Pristina hadde etablert i nord-Mitrovica/Mitrovicë. Det var også fem alvorlige hendelser rettet mot Kosovos politi i nord (UN Secretary-General 2013a, s. 5). I perioden fra april til juli 2013 ble det registrert en nedgang i bruken av eksplosiver i nord.

Politisk spenning og usikkerhet fortsatte å råde i det nordlige Kosovo sen sommer/tidlig høst 2013. Mange kosovoserbiske politikere og ledere uttrykte skepsis og motstand mot avtalen av 19. april 2013. I september 2013 ble en konvoi med kjøretøy fra EUs *Rule of Law Mission in Kosovo* (EULEX)¹⁴ beskyttet, og en EULEX-ansatt mistet livet. Et medlem av *Kosovo Serb Party*, et koalisjonsparti i regjeringen i

¹³ Formuleringen som er brukt, fremstår som noe vag. Det heter: "In Istog/Istok municipality incidents also continued to be reported at a comparatively higher level" (UN General Secretary 2014b, s. 6).

¹⁴ EU etablerte en egen politi- og justismisjon i Kosovo i 2008/2009.

Pristina, ble i oktober 2013 lettere såret etter en eksplosjon i nord-Mitrovica/Mitrovicë (UN Secretary-General 2013c, s. 3-4). I oktober 2013 fant det sted to voldelige hendelser i nord-Kosovo som tilsynelatende spesielt var rettet mot kandidater til kommunevalget. I forbindelse med kommunevalget i november 2013 trengte to maskerte menn seg inn i to valglokaler i nord-Mitrovica/Mitrovicë og ransaket lokalet. I tillegg ble det funnet en håndgranat i nærheten av et tredje valglokale samme sted. Samme dag ble to kjøretøy tilhørende OSCE og et kjøretøy fra EULEX steinet av en gruppe i Zvečan/Zveçan kommune. Omvalg ble gjennomført 17. november 2013 for de tre aktuelle valgkretsene (UN Secretary-General 2014a, s. 2-4).

I januar 2014 ble et serbisk medlem av kommunestyret i nord-Mitrovica/Mitrovicë drept (UN Secretary-General 2014a, s. 4). I mars 2014 tvang en gruppe bevæpnede personer seg inn i politistasjonen i Zubin Potok og løslot en kosovoserber som hadde blitt arrestert tidligere samme dag for lovbrudd mot EULEX. En granateksplosjon fant sted i nærheten av politistasjonen, men ingen ble skadet. Senere i mars 2014 ble et politikjøretøy overfalt og beskutt i Zubin Potok på vei til grenseovergangen Gate 31 (UN Secretary-General 2014b, s. 5).

I april 2014 ble en konvoi av kjøretøy fra EULEX på vei til grenseovergangen, Gate 31, beskutt av ukjente gjerningsmenn. I juni var det flere hendelser i nærheten av hovedbroen i Mitrovica/Mitrovicë. En veisperring på nordsiden ble fjernet og erstattet av beplanting som fortsatt blokkerte broen. Det førte til reaksjoner i sør med påfølgende sammenstøt mellom politi og demonstranter (UN Secretary-General 2014c, s. 4).

Etter funnet av en udetonert håndgranat og nedbrenningen av to biler i Nord-Mitrovica/Mitrovicë i august 2014, gikk borgermester Goran Rakić ut med en appell til det internasjonale samfunnet om å maksimere innsatsen for å trygge sikkerheten for alle borgere i Kosovo (Tota 2014). Rakić skal selv ha vært målet for et planlagt attentat senere samme måned. Kosovos politi opplyste at en kosovoalbaner var blitt arrestert mistenkt for å ha villet ta livet av Rakić (GazetaExpress 2014).

4.2.2 Utvikling og mønstre

UNHCRs siste skriftlige anbefalinger om beskyttelse av minoriteter fra Kosovo, *Eligibility Guidelines for Assessing the International Needs of Individuals from Kosovo*, er datert 9. november 2009 (UNHCR 2009). En representant for UNHCRs kontor i Kosovo opplyste i møte med Landinfo i Pristina i mars 2014 at disse retningslinjene, i samråd med UNHCRs hovedkontor i Genève, ikke vil bli oppdatert. UNHCRs representant mente at det er vanskelig å se at det foreligger et generelt mønster i sikkerhetssituasjonen for minoritetene i Kosovo. Det finnes dog lommer med manglende stabilitet og usikkerhet ("pockets of instability and insecurity"). Det må derfor foretas en konkret og individuell vurdering i hver enkelt asylsak (UNHCR Kosovo, samtale i Pristina 2014).

UNHCRs kontor i Kosovo ga tilsvarende informasjon til Migrationsverket i samtale i Pristina i april 2013. Det var ifølge representanter for UNHCR ikke mulig å identifisere mønstre av forfølgelse eller menneskerettslige overgrep av etniske grunner eller at situasjonen for minoriteter ikke skulle være sikker. Problemer som

minoritetsgrupper kan ha og som relaterer seg til deres sikkerhet, er snarere individuelle og historiske (Migrationsverket 2013, s. 9-10).

Det er Landinfos inntrykk at de rapporterte sikkerhetshendelsene rettet mot kosovoserbere, har fulgt samme mønster i 2013/2014 som tidligere rapportert for perioden 2011/2012 (Landinfo 2013). Det forekommer fortsatt en rekke angrep mot kosovoserbernes eiendommer og eiendomsrett samt mot kosovoserbiske religiøse og kulturelle minnesmerker. Enkelte områder som i vest, synes mer utsatt for sikkerhetshendelser rettet mot kosovoserberne enn andre steder, og det har ikke skjedd noen forbedring der. Situasjonen i nord fremstår fortsatt som sårbar. Det er videre Landinfos mening at uroligheter og sikkerhetshendelser i nord fortsatt vil kunne være nært knyttet til de pågående forhandlingene mellom Pristina og Beograd og at situasjonen i nord vil kunne ha betydning ikke bare for sikkerhetssituasjonen for kosovoserberne i nord, men også for situasjonen i sør.

5. SENTRALE ASPEKT VED SIKKERHETSSITUASJONEN

Ifølge OSCE (2011, s. 5-6) øker sikkerhetshendelser både faktisk og opplevd sårbarhet ikke bare for ofrene, men også for den minoritetsgruppen ofrene tilhører. Oppfatningen av sikkerhet er nært knyttet til muligheten for og viljen til å bevege seg fritt. Dersom bevegelsesfriheten begrenses, vil dette innebære redusert tilgang til andre menneskerettigheter som tilgang til ulike tjenester. Sikkerhetshendelser har potensial til å øke interetniske spenninger og underminere relasjonene mellom minoritetene og offentlig institusjoner, særlig dersom lokale institusjoner ikke responderer effektivt i etterkant av slike hendelser.

5.1 VURDERINGER OG OPPFATNINGER AV TRYGGHET OG SIKKERHET BLANT KOSOVOSERBERE

Det er jevnlig blitt gjennomført undersøkelser i regi av ulike organisasjoner om hvordan befolkningen i Kosovo oppfatter sikkerhetssituasjonen; personlig sikkerhet og tilfredshet med de ulike institusjonene som skal ivareta sikkerheten.

UNDP har gjennomført spørreundersøkelser i Kosovo om interetniske spenninger over flere år. I undersøkelsen i desember 2012 mente 48 prosent av kosovoserberne som deltok, at interetniske relasjoner var spente og at de ikke så forbedringer på dette punktet (UNDP 2013a, s. 17). Tilsvarende undersøkelse i mars/april 2013 viste en nedgang i denne andelen. 38 prosent av kosovoserberne mente da at de interetniske relasjonene var spente og at de ikke så noen forbedring. Til tross for denne positive utviklingen var det ingen endring i andelen kosovoserbere som kunne tenke seg å bo og arbeide i samme by som kosovoalbanere (UNDP 2013b, s. 18).

OSCE (2012b, s. 22) har gitt uttrykk for at den systematiske plyndringen av ubebodde kosovoserbiske eiendommer har skapt et klima for frykt og utrygghet blant sårbare retursamfunn så vel som potensielle returnerte. Dette er blitt forverret av vandalisme mot serbisk-ortodokse kirker og gravplasser og av verbale og fysiske angrep mot returnerte.

En representant for EU-kontoret i Kosovo opplyste i møte med Migrationsverket (2013, s. 29) i april 2013 at etniske serberes opplevelse av trygghet er mye dårligere enn den faktiske situasjonen, til tross for at utviklingen av sikkerhetssituasjonen ikke enkelt lar seg beskrive.

5.2 BEVEGELSESFRIHET

Ombudsmannen (2014, s. 57) i 2013 mente at selv om bevegelsesfriheten for medlemmer av etniske minoriteter var forbedret, var det fortsatt ikke slik at sikkerhet og bevegelsesfrihet var fullt ut til stede i hele Kosovo.

Myndighetene i Kosovo har gjennom ny lovgivning vedtatt å omgjøre de humanitære bussrutene til en form for subsidiert transport. Humanitære bussruter ble etablert allerede i 1999 og skulle blant annet gjøre tilgangen til helse, utdanning, kommunale servicetilbud, innkjøp, samt tilgangen til arbeid og religiøse steder, enklere for minoritetene (OSCE 2012a, s. 8). Ombudsmannen (2014, s. 59) har gitt uttrykk for at myndighetene burde ha gjennomført en grundig vurdering av behovene til de ulike etniske gruppene og sikkerhetssituasjonen i ulike deler av landet. Slike undersøkelser ville ha støttet en videreføring av humanitære bussruter, da dette har vært den eneste transportmuligheten for en rekke grupper bosatt der det ikke finnes offentlig transport.

En avtale om bevegelsesfrihet inngått i juni 2014 mellom Beograd og Pristina sikrer at borgere av Kosovo og Serbia fritt kan bevege seg innad i og mellom Kosovo og Serbia. Borgere av Kosovo kan reise inn i Serbia ved å vise ID-kort utstedt av myndighetene i Pristina (Ombudsmannen 2014, s. 57). Ifølge Ombudsmannen (2014, s. 57-58) er imidlertid de høye forsikringspremiene bileiere fra Kosovo må betale for å krysse grensen til Serbia med bil, fortsatt en utfordring. Som en midlertidig løsning vil registreringsskilt med «KS» fortsatt være gyldige i en femårsperiode. Bileiere i Nord-Kosovo anvender fremdeles serbiske registreringsskilt.

Ombudsmannen (2014, s. 59-60) mente at bevegelsesfriheten i Nord-Kosovo for etniske albanere og delvis for andre etniske grupper utgjør det største problemet i Kosovo. Det vises til barrikadene og de mange eksplosjonene i nord i 2013.

Begge de kosovoserbiske representantene i MCSC¹⁵ i det vestlige Kosovo opplyste i møter med Landinfo i mars 2014 at bevegelsesfriheten for kosovoserberne ikke ble ansett som problematisk. Det ordner seg alltid med transport, for eksempel til nord-Mitrovica/Mitrovicë enten med buss eller drosje om en ikke har egen bil. Kosovoserberne kan benytte seg av humanitære bussruter. Disse bussene har dog ifølge den ene kilden blitt angrepet, og det ble vurdert at dette kunne skje igjen. Det ble videre opplyst, fra begge kildene, at det var uproblematisk for kosovoserberne å handle. Kosovoserberne kan benytte serbisk språk i kosovoalbanskeide butikker. De føler seg ikke alltid helt frie til å snakke serbisk, men da mange yngre kosovoserbere ikke har fått språkopplæring i albansk, er det mange som ikke behersker språket.

Etter Landinfos mening vil bevegelsesfriheten for den kosovoserbiske befolkningen kunne variere fra sted til sted, og fra person til person, da enkeltpersoners bevegelser

¹⁵ Mer om MCSC under punkt 6.3.

vil være knyttet til deres oppfatning av frykt. Denne frykten vil være basert på ulike forhold, både egne og andres erfaringer knyttet til ulike sikkerhetshendelser både nært og fjernt i tid. Landinfo anser imidlertid at bevegelsesfriheten for kosovoserberne sør for Ibar/Ibër i all hovedsak er ivaretatt.

5.3 FRIVILLIG RETUR TIL KOSOVO

Landinfo vil bemerke at sentrale kilder oppgir noe ulike tall for antallet frivillige returer for samme periode.

Det totale antallet frivillige returer gikk ifølge EU-kommisjonen (2013, s. 18) ned fra over 1 140 i 2011 til 970 i 2012. Tilsvarende tall fra UNHCR (2014) for samme periode viste en nedgang fra 1 043 til 807 personer.

Ifølge UNHCR (2014) returnerte 363 kosovoserbere frivillig til Kosovo i 2013. Dette er en viss nedgang sammenliknet med 2012 da 329 kosovoserbere returnerte. I perioden fra januar til juni 2014 returnerte i alt 52 serbere frivillig til Kosovo (UN Secretary-General 2014b, s. 7; UN Secretary-General 2014c, s. 7). Tilsvarende tall fra UNHCR (2014) for samme periode viste at 93 serbere frivillig hadde returnert til Kosovo første halvår av 2014.

Fra 2000 til og med juni 2014 har 10 615 kosovoserbere frivillig returnert til Kosovo (UNHCR 2014).

OSCE (2012b, s. 22) har gitt uttrykk for at dersom sikkerhetshendelsene fortsetter i områdene med retur, vil dette undergrave en bærekraftig returprosess. Det er imidlertid viktig å understreke at sikkerhetssituasjonen bare er én faktor blant flere til at antallet returnerte kosovoserbere til Kosovo er relativt lavt. EU-kommisjonen (2013, s. 18) har for eksempel gitt uttrykk for at varige returer fortsatt undergraves av reelle eller oppfattede sikkerhetstrusler. Mulighetene for varige returer er videre forverret av sikkerhetshendelser rettet mot de returnerte, deres eiendommer eller deres religiøse og kulturelle minnesmerker. Begrenset tilgang til eiendom, forsinket tilbakeføring av eiendom og knapphet på økonomiske muligheter er fortsatt viktige hindre for varige returer og integrasjon.

Departementet for minoriteter og retur hadde i 2013 et budsjett på 6,5 millioner euro for å kunne legge til rette for returer. Internasjonale donorer støttet i tillegg prosjekter direkte i samarbeid med departementet (U.S. Department of State 2014, s. 18-19).

Landinfo vurderer at det relativt lave antallet frivillig returnerte til dels kan tolkes som indikator på hvordan fordrevne kosovoserbere vurderer og oppfatter sikkerhetssituasjonen i Kosovo. Samtidig er det nå mange år siden flertallet av kosovoserberne forlot Kosovo. Mange har skapt seg et nytt liv i Serbia, og har barn som er født og oppvokst utenfor Kosovo. Dette forholdet i tillegg til begrensede muligheter til å finne arbeid i Kosovo, vil etter Landinfos mening gjøre at antallet kosovoserbere som varig returnerer til Kosovo, fortsatt vil være lavt i de kommende årene.

En diplomatisk kilde Landinfo hadde samtale med i Pristina i mars 2014 uttrykte at "tiden for returer er over".

6. MYNDIGHETSRESPONS

6.1 INSTITUSJONER FOR Å SIKRE LOV OG ORDEN; KP, EULEX, KFOR OG KSF

Det lokale politiet, Kosovo Police (KP), har ansvar for å opprettholde lov og orden, flere internasjonale og en nasjonal institusjon bidrar til dette arbeidet.

Per mars 2012 hadde KP 8 546 ansatte og et budsjett for 2012 på cirka 79 millioner euro. I 2012 hadde politiet 1 125 sivilt ansatte (Forum for Civic Initiatives & The Institute for Advanced Studies 2012, s. 4 og 7). Per desember 2010 hadde politiet en styrke på 7 291 hvorav 9,5 prosent var kosovoserbere (U.S. Department of State 2011, s. 7).¹⁶

EULEX har omkring 2 250 internasjonale og lokalt ansatte samt et årlig budsjett på omkring 111 millioner euro (EULEX u.å).¹⁷

Den internasjonale styrken ledet av NATO, Kosovo Force (KFOR), bidrar fortsatt til sikkerheten i Kosovo med en total tilstedeværelse på rundt 5 000 soldater (EU-kommisjonen 2013, s. 3).¹⁸ De lokale sikkerhetsstyrkene inkluderer også Kosovo Security Force (KSF). KSF er en lett bevæpnet sikkerhets- og sivilberedskapsstyrke underlagt sivil administrasjon av et eget departement (U.S. Departement of State 2014, s. 6). KP har tatt over ansvaret for beskyttelse av religiøse og kulturelle steder og minnesmerker. Det er nå bare klosteret i Deçane/Deçan som har beskyttelse fra KFOR. Etter initiativ fra Kosovos statsminister ble det opprettet en egen enhet innenfor KP med 203 polititjenestemenn med ansvar for å beskytte religiøse og kulturelle steder og minnesmerker (EU-kommisjonen 2013, s. 15 og 19).

Crisis Group (2010, s. 7) har vist til at antallet polititjenestemenn per innbygger i Kosovo var marginalt lavere enn i de fleste landene i regionen, men mye lavere enn i mange EU-land. Crisis Group anbefalte en moderat økning i størrelsen på politistyrken i Kosovo. Siden innbyggertallet i Kosovo, jf. folketellingen i 2011, er lavere enn tidligere antatt (Landinfo 2013), og sett hen til at antallet ansatte i Kosovos politi har økt siden 2010, er det etter Landinfos mening sannsynlig at antallet politi per innbygger i Kosovo er høyere enn tidligere anslått.¹⁹ Uten at EU-kommisjonen (2013, s. 18) nevner hvordan den etniske fordelingen i Kosovos politi faktisk er, påpekes det at minoritetenes forholdsmessige representasjon i politiet, og for øvrig i rettsvesenet, må økes. De serbiske politistasjonene i det nordlige Kosovo er blitt stengt (EU-kommisjonen 2013, s. 1), og nesten 300 tidligere serbiske polititjenestemenn er blitt rekruttert til Kosovos politi (Pekusic 2014). Dette innebærer så langt Landinfo kan forstå at både antallet polititjenestemenn og kosovoserbernes forholdsmessige representasjon i Kosovos politi har økt.

¹⁶ Landinfo har ikke gjenfunnet oppdaterte tall på den etniske fordelingen i KP.

¹⁷ EULEX har fått forlenget sitt mandat frem til 14. juni 2016. Mer informasjon om EULEX finnes på deres hjemmeside <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front/> [lastet ned 26. august 2014]

¹⁸ Mer informasjon om KFOR finnes på deres hjemmeside <http://www.aco.nato.int/kfor.aspx> [lastet ned 26. august 2014]

¹⁹ Norge hadde ifølge tall gjengitt av Eurostat i gjennomsnitt for perioden 2008-2010 159 politiansatte per 100 000 innbygger (Clarke 2013, s. 13).

Kosovos politi blir ifølge EU-kommisjonen (2013, s. 49) allment oppfattet som den mest pålitelige av lov-og-orden-institusjonene. Politiet er blitt mer proaktive ved å etablere og opprettholde partnerskap med minoritetene med utgangspunkt i “community policing” og arbeidet i *Municipal Community Safety Council*.²⁰

6.2 TILLIT TIL OG OPPFØLGING HOS POLITI- OG RETTSVESENET SAMT OMBUDSMANNEN

UNDPs spørreundersøkelser dekker også befolkningens tilfredshet med ulike institusjoner i Kosovo. Andelen spurte kosovoserbere som var fornøyde med institusjonene som skal ivareta sikkerheten, viste en viss økning fra 7 prosent i oktober 2012 til 16 prosent i mars/april 2013. Blant de spurte kosovoalbannere var imidlertid 62 prosent fornøyde med sikkerhetsinstitusjonene.²¹ Størst var tilfredsheten med Kosovos politi med 29 prosent blant de spurte kosovoserbere (UNDP 2013b, s. 22-23).

Ifølge HRW (2014, s. 3) har ulike internasjonale observatører uttrykt bekymring for at mange interetniske hendelser ikke blir rapportert til politiet, ikke blir registrert eller at de registrerte hendelsene blir klassifisert feil av politiet. På bakgrunn av informasjon UNHCR har fra samtaler med kosovoserbere, mente representanter for UNHCR i møte med Landinfo i mars 2014 at kosovoserberne har manglende tillit til politiet og at hendelser derfor ikke blir rapportert. Det vil ta tid å endre denne holdningen. En internasjonal organisasjon (møte i Pristina i mars 2014) delte dette synet, og mente at ikke alle hendelser rapporteres og at det er behov for flere kosovoserbere i politiet slik at for eksempel språkkunnskaper ikke fortsatt blir et problem.

Representanter for Kosovos innenriksdepartementet ga i møte med Landinfo i mars 2014 uttrykk for at kosovoserberne hadde økende tillit til politiet og at de rapporterer inn kriminalitet de utsettes for til politiet. Det ble også opplyst at det har vært et økende antall rapporterte hendelser fra minoritetene måned for måned. I 2013 rapporterte minoritetene totalt 2 082 saker til politiet. 244 saker ble rapportert i februar 2014; dette er en økning på rundt åtte prosent fra 2013.

Kosovos politi, EULEX og KFOR økte sine regulære patruljer og andre forebyggende tiltak i de første månedene av 2013. Kosovos politi fortsatte samtidig arbeidet med å etterforske hendelser av betydning for minoritetssamfunnene (UN Secretary-General 2013a, s. 5-6). Kosovos politi responderte umiddelbart i forbindelse med hendelsene knyttet til St.Vitus-dagen i 2013, og bidro ifølge FNs generalsekretær på en vesentlig måte til at feiringen av dagen ble mer fredfull enn foregående år (UN Secretary-General 2013b, s. 6). FNs generalsekretær mener at Kosovo-politiets oppfølging av kriminalitet som berører etniske minoriteter, fortsatt blir bedre og bedre (UN Secretary-General 2013b, s. 6). Urolighetene i Nord-Mitrovica/Mitrovicë sommeren 2014 ble også ifølge FNs generalsekretær møtt av

²⁰ Det er utarbeidet en *Community policing strategy and action plan for 2012-2016*. Sentralt i tenkningen om *Community policing* står desentralisering av politiet, integrering i lokalsamfunnet, samarbeid med publikum og fokus på et synlig og tilgjengelig politi i en erkennelse av at politiet ikke kan løse sine oppgaver alene.

²¹ Sikkerhetsinstitusjonene omfatter KFOR, EULEX-politiet, Kosovo Police og Kosovo Security.

rettidig og effektiv respons fra Kosovos politi, EULEX og KFOR (UN Secretary-General 2014c, s. 4).

UNDP (2013b, s. 10) har også undersøkt tilfredsheten med domstolene og påtalemyndigheten i Kosovo. Tall fra april 2013 viser at bare cirka 17 og 18 prosent av de spurte er fornøyde med henholdsvis domstolene og påtalemyndigheten.

Ombudsmannen (2013, s. 95-97) har mottatt klager på forsinkelser av behandlingen av sakene hos påtalemyndigheten, og det skal ifølge opplysninger fra statsadvokatembetet være ressursmangel hos påtalemyndigheten både med hensyn til personell og infrastruktur. Ombudsmannen har imidlertid gitt uttrykk for at forsinkelsene ikke alltid kan begrunnes med ressursmangler.²² Ombudsmannen (2013, s. 91) mottok dog i 2012 enda flere klager på domstolene enn påtalemyndigheten.²³ Flertallet av klagene som ble fulgt opp av Ombudsmannen, gjaldt forsinkelser; noen ganger på opptil flere år.

I januar 2013 trådte nye lover om domstolene og påtalemyndigheten i kraft med blant annet nye domstols- og påtalestrukturer. EU-kommisjonen (2013, s. 2-3) forventer at det nye rettslige rammeverket vil bidra til uavhengighet, effektivitet, ansvarliggjøring og upartiskhet i det juridiske systemet. Kosovo må imidlertid sette inn ytterligere tiltak for å redusere antallet ubehandlede saker, implementere rettsavgjørelsene og sikre at domstolforhandlingene gjennomføres i henhold til gjeldende domstolprosedyre.²⁴

Det er fortsatt mange uavklarte eiendomssaker til behandling i rettsvesenet, og ankeinstansen sender ofte saker tilbake til førsteinstansen for fornyet rettslig prøving. Mange interetniske eiendomskonflikter blir unødvendig langvarige (EU-kommisjonen 2013, s. 17). Det er for øvrig fortsatt utfordringer knyttet til ansettelser av minoritetsrepresentanter i retts- og påtalemyndigheten (EU-kommisjonen 2013, s. 11).

En kosovoserbisk representant A i et MCSC i det vestlige Kosovo opplyste i møte med Landinfo i mars 2014 at tilliten til politiet blant kosovoserberne øker. Det er imidlertid en rekke uløste saker knyttet til tyverier, og om disse sakene ikke blir løst, vil tilliten til politiet bli redusert. Ofrene er lei av å rapportere inn saker som ikke blir løst. Representanten trakk frem forsinkelser i rettssystemet; et problem han dog mente ikke bare fikk betydning for kosovoserberne. Representanten mente for øvrig at det generelt alltid vil være hendelser som ikke rapporteres til politiet.

En annen kosovoserbisk representant B i et MCSC i det vestlige Kosovo opplyste derimot i møte med Landinfo i mars 2014 at vedkommende ikke hadde tillit til politiet. Det ble hevdet at politiet ikke har vilje til å følge opp sakene, og at de ikke,

²² Ifølge en rapport fra påtalemyndigheten, gjengitt av Ombudsmannen (2013, s. 97), fikk påtalemyndigheten inn 11 841 nye saker og behandlet 12 006 i 2012, men hadde ved utløpet av 2012 fortsatt 12 402 saker som ikke var ferdigbehandlet.

²³ Ombudsmannen mottok også flere klager på domstolen enn påtalemyndigheten i 2013 (Ombudsmannen 2014, s. 151-152).

²⁴ Kosovo hadde 218 740 saker til behandling i domstolenes førsteinstans ved utgangen av 2012. Tallet økte til over 230 000 i løpet av 2013, delvis som et resultat av domstolsreformen som gjør at mindre forseelser også inkluderes i statistikken. I tillegg må over 100 000 dommer fullbyrdes (EU-kommisjonen 2013, s. 11). Parallelle serbiske domstoler er ikke lenger operative etter juli 2013 (EU-kommisjonen 2013, s. 6).

gjør jobben sin. Mange steder er det ingen kosovoserbere i politiet. Det ble opplyst at kosovoserberne i området tidligere boikottet politiet ved å unnlate å rapportere hendelser. Det var nå skjedd en holdningsendring. Det ble gitt uttrykk for at selv om det ikke skjer noe om man rapporterer til politiet, så er det likevel verre ikke å rapportere. Uten slik rapportering får man ingen oversikt over de hendelsene som faktisk skjer. Dette ble ansett som så viktig at hendelser nå blir rapportert. For øvrig rapporteres hendelser til serbisk media.

Ombudsmannens kontor i Gnjilane/Gjilan opplyste i møte med Landinfo i mars 2014 at institusjonen mottok et økende antall klager både regionalt i området og nasjonalt. I 2013 var 14 prosent av klagene fra kosovoserbere (Ombudsmannen 2014, s. 162). 31 prosent av alle klagene i 2013 var mot domstolene, mens fem prosent var mot politiet (Ombudsmannen 2014, s. 162). Ifølge EU-kommisjonen (2013, s. 2) hadde budsjettet og antall ansatte hos Ombudsmannen økt, og kommisjonen mente at institusjonen nå kan fylle rollen som beskytter av godt styresett og menneskerettighetene i Kosovo.

Samtidig påpekte EU-kommisjonen (2013, s. 14) mangelfull implementering av Ombudsmannens anbefalinger. En representant for en internasjonal organisasjon opplyste i møte med Landinfo i mars 2014 at folk ikke vet hva Ombudsmannen er eller hva institusjonens funksjon er. En kosovoserbisk representant A i et MCSC i det vestlige Kosovo opplyste i møte med Landinfo i mars 2014 at vedkommende ikke visste om kosovoserberne hadde tillit til Ombudsmannen og rapporterte forhold dit, mens tilsvarende representant B ikke anså at det var noe behov for å rapportere hendelser til Ombudsmannen. Institusjonen undersøker bare implementeringen av lovene, og i henhold til politiet er jo «alt i orden».

Landinfo mener at en ikke kan se bort fra at sikkerhetshendelser ikke innrapporteres til politiet. Kosovos politi synes i økende grad å følge opp sikkerhetshendelser rettet mot kosovoserbere. Det er foreløpig for tidlig å si om reformarbeidet med omstrukturering av domstol- og påtalemyndigheten vil medføre økt effektivitet i rettsvesenet og nedbygging av antallet ubehandlede saker.

6.3 ARBEIDET TIL OG BETYDNINGEN AV MCSC OG LPSC

Det er etablert institusjoner på kommunalt nivå som har oppgaver knyttet til minoritetenes sikkerhet. Ifølge lovverket skal alle kommunene ha etablert kommunale sikkerhetsråd (MCSC).²⁵ Alle etniske grupper i den aktuelle kommunen skal være representert i disse rådene. Rådene har i samarbeid med politiet og kommunale myndigheter i oppgave å vurdere og komme med anbefalinger i sikkerhetsspørsmål (OSCE 2011, s. 2; MIA 2012).

En kosovoserbisk representant A i et MCSC i det vestlige Kosovo opplyste i møte med Landinfo i mars 2014 at rådet hadde møter seks ganger i året som foreskrevet, men at det også er etablert en underkomite på et lavere nivå som nå møtes annenhver uke. Dersom det oppstår et sikkerhetsproblem, møtes de for å ta opp dette. De diskuterer hva som har skjedd og hvilke tiltak politiet bør sette i verk. Det ble nevnt at Kosovos politi ankommer til det aktuelle stedet like etter at en hendelse blir

²⁵ Det rettslige grunnlaget for MCSC finnes ifølge Innenriksdepartementet (møte i Pristina i mars 2014) i Politilovens art. 7 og Administrative Instruction 27/2012.

rapportert. Den siste konkrete hendelsen omhandlet ildspåtenning av to ubebodde hus. Disse handlingene ble fordømt. MCSC-representantene hadde imidlertid ingen informasjon fra Kosovos politi om hvorvidt gjerningsmennene var blitt funnet.

En kosovoserbisk representant B i et MCSC i det vestlige Kosovo opplyste i møte med Landinfo i mars 2014 at det regelmessig var forberedende møter for å bringe saker videre til MCSC. Møtene foregår på albansk, men blir tolket til serbisk. Traktortyverier er eksempel på saker rådet behandler. Problemet med disse tyveriene er at det ikke er noen vitner til selve tyveriene, og at ingen derfor vet hvem som står bak. Representanten deltar i arbeidet i MCSC med ønske om å bli hørt, og opplevde støtte for sitt arbeid i MCSC fra andre kosovoserbere i kommunen. En representant for EUs kontor i Kosovo opplyste til Migrationsverket (2013, s. 28) i april 2013 at etniske serbere i myndighetsstrukturene i Kosovo har liten innflytelse.

Det er også etablert lokale offentlige sikkerhetskomitéer (*Local Public Safety Committees* (LPSC)). Disse komitéene består av representanter for lokale etniske grupper, politiet og lokale media. En representant fra LPSC skal ha plass i MCSC (OSCE 2012b, s. 10). Ifølge Innenriksdepartementet (møte i Pristina i mars 2014) er det etablert i alt 37 LPSC. Disse komiteene kan etableres på to måter; enten etter anmodning fra borgerne i området eller etter forslag fra den lokale politimesteren (*police commander*). Beslutningen om etableringen tas av politidirektoratet. 12 komiteer er etablert i områder hvor albanerne er i majoritet, 24 komiteer i etnisk blandede områder, og én komite er etablert der serberne er i majoritet. I 2013 ble 33 prosjekter implementert på bakgrunn av forslag fra komiteene.²⁶ Arbeidet i disse komiteene er basert på frivillighet.

I hver enkelt kommune er det opprettet kommunale kontor for retur (*Municipal Office for Communities and Return* (MOCR)).²⁷ Disse kontorene har til oppgave å legge til rette for retur og reintegrering (OSCE 2012b, s. 8). Ulike organer er også opprettet for å beskytte og styrke rettighetene og interessene til minoritetene i Kosovo på kommunalt nivå. Mekanismene skal styrke minoritetenes deltakelse i lokal forvaltning og politikk gjennom *Communities Committees* (CC) og posisjonene som *Deputy Mayor for Communities* (DMC) og *Chairperson of the Municipal Assembly for Communities* (DCMAC) (OSCE 2014, s. 4).²⁸

Innenriksdepartementet har vedtatt en nasjonal strategi for sikkerhet (*National Strategy and Action Plan for Community Safety 2011-2016*). Dette dokumentet gir imidlertid ingen direkte veiledning i hvordan de kommunale rådene skal respondere på ulike sikkerhetshendelser (OSCE 2011, s. 27). Innenriksdepartementet har gjennom en egen styringskomite foretatt en evaluering av planen hvor det blant annet fremkom at Kosovos politi regelmessig deltar i LPSCs møter. Det ble videre hevdet at politiet følger opp sikkerhetsspørsmålene på en passende måte. Det hadde også

²⁶ Innenriksdepartementet (møte i Pristina mars 2014) nevnte følgende eksempler på sikkerhetstiltak: bygging av fortau, veibelysning og restaurering av lekeplasser.

²⁷ Disse kontorene er en videreføring og sammenslåing av *Municipal Offices for Communities* og *Municipal Offices for Return*.

²⁸ OSCE (2014) gjør nærmere rede for disse mekanismene og gir en vurdering av dem.

skjedd betydelige fremskritt med konsolideringen av arbeidet i MCSC herunder at de obligatoriske seks møtene i året ble avholdt (MIA 2014s, s. 17-18).²⁹

En studie gjennomført av OSCE (2011, s. 26- 27) i perioden fra januar til desember 2010 viste at det var ulik praksis med hensyn til hvilke reaksjoner og oppfølginger kommunene kom med i etterkant av alvorlige sikkerhetshendelser. Noen uttrykte støtte til rammede lokalsamfunn og fordømte hendelser, mens andre kommuner ikke gjorde dette. OSCE viste til at det var en klar sammenheng mellom kommunenes reaksjoner og lokalsamfunnenes oppfatning av egen trygghet og sikkerhet. I de kommunene som aktivt handlet i etterkant av en sikkerhetshendelse, eksempelvis gjennom å fordømme hendelsen, opplyste personer fra de berørte lokalsamfunnene at deres oppfatning av egen sikkerhet var forbedret. Etter Landinfos mening vil disse betraktningene fortsatt være gyldige.

²⁹ Det var dog unntak for høsten 2013 grunnet lokale valg (MIA 2014, s. 21). Undersøkelsen som ligger til grunn for rapporten, ble gjennomført i 2013, og det vises til at MCSC ikke var operative i Srbica/Skënderaj og de fire nordlige kommunene (MIA 2014, s. 24).

7. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Anastasijević, D. (2006, november). *Organized Crime in the Western Balkans*. Ljubljana: HUMSEC Project, European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy (ETC). Tilgjengelig fra http://www.etc-graz.at/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/Working_Paper_Anastasijevic.pdf [lastet ned 10. september 2014]
- B92 (2011, 1. april). Population census begins in Kosovo. *B92*. Tilgjengelig fra http://www.b92.net/eng/news/society-article.php?yyyy=2011&mm=04&dd=01&nav_id=73567 [lastet ned 19. september 2014]
- Clarke, S. (2013, 1 august). *Population and social conditions. Eurostat Statistics in focus. 2013/18*. Brussel: Eurostat. Tilgjengelig fra http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-13-018/EN/KS-SF-13-018-EN.PDF [lastet ned 26. august 2014]
- Collaku, P. (2011, 4. juli). Census Result Causes Confusion in Kosovo. *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/en/article/confusion-over-population-stats-of-kosovo-institutions> [lastet ned 6. oktober 2014]
- Crisis Group (2010, 19. mai). *The Rule of Law in Independent Kosovo*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/204%20The%20rule%20of%20Law%20in%20Independent%20Kosovo.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/balkans/kosovo/204%20The%20rule%20of%20Law%20in%20Independent%20Kosovo.pdf) [lastet ned 1. september 2014]
- Crisis Group (2011, 14. mars). *North Kosovo: Dual Sovereignty in Practice*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/211%20North%20Kosovo%20---%20Dual%20Sovereignty%20in%20Practice> [lastet ned 10. september 2014]
- Crisis Group (2012, 10. september). *Setting Kosovo Free: Remaining Challenges*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/218-setting-kosovo-free-remaining-challenges> [lastet ned 19. september 2014]
- ECMI Kosovo, dvs. European Centre for Minority Issues Kosovo (2012, 18. desember). *Minority Communities in the 2011 Kosovo Census Results: Analysis and Recommendations*. Pristina: European Centre for Minority Issues Kosovo. Tilgjengelig fra http://www.ecmikosovo.org/wp-content/Publications/Policy_briefs/2012-12_ECMI_Kosovo_Policy_Brief_-_Minority_Communities_in_the_2011_Kosovo_Census_Results_Analysis_and_Recommendations/eng.pdf [lastet ned 19. september 2014]
- ESI, dvs. European Stability Initiative (2004, 7. juni). *The Lausanne Principle – Multiethnicity, Territory and the Future of Kosovo's Serbs*. Berlin: ESI. Tilgjengelig fra <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN016678.pdf> [lastet ned 19. september 2014]
- EU-kommisjonen (2013, 16. oktober). *Kosovo 2013 Progress Report*. Brussel: European Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/kosovo_2013.pdf [lastet ned 12. august 2014]
- EULEX (u.å.). *Basic Facts*. Pristina: EULEX. Tilgjengelig fra <http://www.eulex-kosovo.eu/images/press/Basic-feb-2013.jpg> [lastet ned 26. august 2014]
- European Union Office in Kosovo/European Union Special Representative in Kosovo (2012, 21. september). *The International Monitoring Operation final assessment of the 2011 Kosovo Census on Population and Housing (21/09/2012)*. Pristina: European Union Office in

Kosovo/European Union Special Representative in Kosovo. Tilgjengelig fra http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/press_corner/all_news/news/2012/21092012_02_en.htm [lastet ned 19. september 2014]

- Forum for Civic Initiatives & The Institute for Advanced Studies (2012, mars). *The Budget of Kosovo Police. Needs for additional funds and better financial planning*. Pristina: Forum for Civic Initiatives. Tilgjengelig fra http://www.fig-fci.org/repository/docs/The_budget_of_KP.pdf [lastet ned 26. august 2014]
- GazetaExpress (2014, 4. september). Northern Mitrovica mayor reveals he was target of assassination plot. *GazetaExpress*. Tilgjengelig fra <http://www.gazetaexpress.com/en/news/northern-mitrovica-mayor-reveals-he-was-target-of-assassination-plot-40667/> [lastet ned 10. september 2014]
- Human Rights Watch (2014, 21. januar). *World Report 2014: Section Kosovo*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/Kosovo_0.pdf [lastet ned 28. august 2014]
- IDMC, dvs. Internal Displacement Monitoring Centre (2013, 31. desember). *Kosovo: Internal displacement in brief – As of December 2013*. Geneve: IDMC. Tilgjengelig fra <http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/kosovo/summary/> [lastet ned 19. september 2014]
- IDMC, dvs. Internal Displacement Monitoring Centre (2009, 29. desember). *SERBIA: IDPs still seeking housing solutions and documentation to access their rights. A profile of the international displacement situation*. Geneve: IDMC. Tilgjengelig fra <http://www.internal-displacement.org/assets/library/Europe/Serbia/pdf/Serbia-Overview-Dec09.pdf> [lastet ned 19. september 2014]
- Karadaku, L. (2012a, 20. august). Number of Serbs in northern Kosovo disputed. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/08/20/feature-04 [lastet ned 19. september 2014]
- Karadaku, L. (2012b, 16. oktober). Kosovo completes 2011 census without data from north. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/10/16/feature-04 [lastet ned 19. september 2014]
- KAS, dvs. Kosovo Agency of Statistics (2012, 21. september). *Kosovo Population and Housing Census 2011. Final Results. Main Data*. Pristina: Kosovo Agency of Statistics. Tilgjengelig fra http://ask.rks-gov.net/rekos2011/repository/docs/Final%20Results_ENG.pdf [lastet ned 19. september 2014]
- KIPRED, dvs. Kosovar Institute for Policy Research and Development. (2010, juli). *Review of Decentralization – Functioning of Serb Majority Municipalities*. Pristina: KIPRED. Tilgjengelig fra http://www.kipred.org/advCms/documents/41503_Review_of_Decentralization.pdf [lastet ned 19. september 2014]
- Landinfo (2013, 3. april). *Kosovo: Sikkerhetssituasjonen for kosovoserbere*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2335/1/2335_1.pdf [lastet ned 15. august 2014]
- MIA, dvs. Ministry of Internal Affairs (2012, 22. august). *Administrative Instruction No. 27/2012 MIA for Municipal Community Safety Councils*. Pristina: MIA. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/UA%20NR.%2027-2012%20MPB%20-%202003-2012%20MAPL%20per%20Keshillat%20Komunale%20per%20Siguri%20ne%20Bashkesi.pdf> [lastet ned 21. august 2014]
- MIA (2014, mars). *Evaluation Report. Implementation during 2013 of the National Strategy and Action Plan for Community Safety 2011-2016*. Pristina: MIA. Tilgjengelig fra <http://www.mei->

ks.net/repository/docs/Annex_8_Evaluation_Report_on_the_Implementation_of_the_National_Strategy_and_Action_Plan_for_Community_Safety_2011-2016.pdf [lastet ned 21. august 2014]

- Migrationsverket (2013, 6. september). *Minoriteter i Kosovo*. Stockholm: Migrationsverket. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=30760> [lastet ned 5. september 2014]
- Ombudsmannen i Kosovo, dvs. Republic of Kosovo. The Ombudsperson Institution (2012). *Eleventh Annual Report 2011*. Pristina: The Ombudsperson Institution. Tilgjengelig fra <http://www.eoi.at/d/EOI%20-%20Jahresberichte/Kosovo/Kos-Annual%20Report%202011-Eng.pdf> [lastet ned 7. oktober 2014]
- Ombudsmannen i Kosovo, dvs. Republic of Kosovo. The Ombudsperson Institution (2012). *Eleventh Annual Report 2011*. Pristina: The Ombudsperson Institution. Tilgjengelig fra http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/48705_Raporti_2011_ANGLISHT_846107.pdf [lastet ned 21. august 2014]
- Ombudsmannen i Kosovo, dvs. Republic of Kosovo. The Ombudsperson Institution (2013). *Twelfth Annual Report 2012.1 January – 31 December 2012*. Pristina: The Ombudsperson Institution. Tilgjengelig fra http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/82549_Raporti_2012-anglisht_-_final_784343.pdf [lastet ned 21. august 2014]
- Ombudsmannen i Kosovo, dvs. Republic of Kosovo. The Ombudsperson Institution (2014, 31. mars). *Annual Report 2013 No. 13.* Pristina: The Ombudsperson Institution. Tilgjengelig fra http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/Report_2013_-_Eng_666390.pdf [lastet ned 7. oktober 2014]
- OSCE, dvs. Organization for Security and Co-operation in Europe, Mission in Kosovo (2014, 7. mars). *Municipal profiles 2014*. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/kosovo/66047> [lastet ned 19. september 2014]
- OSCE Mission in Kosovo (2011, 29. desember). *Municipal Responses to Security Incidents Affecting Communities in Kosovo and the role of Municipal Community Safety Councils*. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/kosovo/86766> [lastet ned 10. september 2014]
- OSCE Mission in Kosovo (2012a, 29. mai). *Humanitarian Bus Transportation in Kosovo after Transfer to Kosovo Institutions Monitoring Findings*. Report No.5. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/kosovo/90904> [lastet ned 10. september 2014]
- OSCE, Mission in Kosovo (2012b, 1. november). *An Assessment of the Voluntary Returns Process in Kosovo*. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/kosovo/96805> [lastet ned 10. september 2014]
- OSCE, Mission in Kosovo (2014, 27. juni). *An Assessment of Local-level Mechanisms for the Protection of Communities' Rights and Interests in Kosovo*. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/kosovo/120343> [lastet ned 20. august 2014]
- Pekusic, B. (2014, 27. august). Serbia, Albania and Kosovo advance security cooperation. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2014/08/27/feature-03 [lastet ned 28. august 2014]
- Stojarová, V. (2007, juni). Organized Crime in the Western Balkans. *HUMSEC Journal Issue 1*. Tilgjengelig fra http://www.etc-graz.at/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Journal/Stojarova_Organized_Crime_in_the_Western_Balkans.pdf [lastet ned 10. september 2014]
- Tota, E. (2014, 18. august). Rakic: International community must guarantee safety for the Serbs of Kosovo. *International Balkan News Agency*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaneu.com/rakic-international-community-guarantee-safety-serbs-kosovo/> [lastet ned 10. september 2014]

- UNDP, dvs. United Nations Development Programme (2013a, februar). *Public Pulse Report 5*. Pristina: UNDP Kosovo. Tilgjengelig fra http://www.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/PublicPulse/PP5/PPR5_anglisht.pdf [lastet ned 19. august 2014]
- UNDP (2013b, august). *Public Pulse Report 6*. Pristina: UNDP Kosovo. Tilgjengelig fra http://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/Procurement/PPR6_Anglisht.pdf [lastet ned 19. august 2014]
- UNDP (2014a, 25. juni). *Public Pulse 7*. Pristina: UNDP Kosovo. Tilgjengelig fra http://www.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/PublicPulse/PP7/Public%20Pulse%207%20eng_web.pdf [lastet ned 19. august 2014]
- UNDP (2014b, 9. juli). *Kosovo Marks International Gun Destruction Day – Destroys over 700 Small Arms*. Kosovo: UNDP. Tilgjengelig fra <http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/presscenter/articles/2014/07/09/kosovo-marks-international-gun-destruction-day-destroys-over-700-small-arms/> [lastet ned 19. august 2014]
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2009, 9. november). *UNHCR's Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Individuals from Kosovo*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.refworld.org/docid/4af842462.html> [lastet ned 5. mai 2014]
- UNHCR, dvs. United Nations High Commissioner for Refugees, Office of the Chief of Mission Kosovo. Protection Unit (2014, august). *Statistical Overview. Update at end July 2014*. Pristina: UNHCR.

Landinfo mottar månedlig returstatistikk fra UNHCRs Office of the Chief of Mission Kosovo. Statistikken er tilgjengelig på Landdatabasen.

- UNODC, dvs. United Nations Office on Drugs and Crime (2008, mars). *Crime and its Impact on the Balkans*. New York: UNODC. Tilgjengelig fra http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Balkan_study.pdf [lastet ned 18. februar 2013]
- UN Secretary-General (2013a, 30. april). *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. New York: UN General Assembly/Security Council. Tilgjengelig fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/254 [lastet ned 15. august 2014]
- UN Secretary-General (2013b, 26. juli). *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. New York: UN General Assembly/Security Council. Tilgjengelig fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/444 [lastet ned 15. august 2014]
- UN Secretary-General (2013c, 28. oktober). *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. New York: UN General Assembly/Security Council. Tilgjengelig fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/631 [lastet ned 15. august 2014]
- UN Secretary-General (2014a, 30. januar). *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. New York: UN General Assembly/Security Council. Tilgjengelig fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/68 [lastet ned 12. august 2014]
- UN Secretary-General (2014b, 29. april). *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. New York: UN General Assembly/Security Council. Tilgjengelig fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/305 [lastet ned 12. august 2014]
- UN Secretary-General (2014c, 1. august). *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. New York: UN General Assembly/Security Council. Tilgjengelig fra http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/558 [lastet ned 14. august 2014]

- U.S. Department of State (2014, 27. februar). *Human Rights Practices Kosovo 2013*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220294#wrapper> [lastet ned 15. august 2014]
- Zogjani, N. (2014, 29. august). Kosovo Protesters Stop Serbs from attending Church. Pristina: *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbs-condemn-albanian-protest> [lastet ned 9. september 2014]

Muntlige kilder:

- Diplomatisk kilde. Møte i Pristina 28. mars 2014.
- Innenriksdepartementet, *Department of Public Safety*. Møte i Pristina 25. mars 2014.
På møtet i departementet deltok også representanter for Kosovos politi.
- Internasjonal organisasjon. Møte i Pristina 27. mars 2014
- Kosovoserbisk representant A *Municipal Community Safety Council*. Møte 27. mars 2014
- Kosovoserbisk representant B *Municipal Community Safety Council*. Møte 27. mars 2014
- Ombudsperson Regional Office Gnjilane/Gjilan. Møte i Gnjilane/Gjilan 26. mars 2014
- UNHCR Kosovo. Møte i Pristina 25. mars 2014